

خفیه

سلسله بیانات حکیم تبار و زبیر و تهر آن کریم
مرحوم حضرت آیه الله محمد امین

www.ketab.ir

سرشناسه	صائنی، محمد اسمعیل ۱۳۱۱-۱۳۷۷.
عنوان و نام پدیدآور	تزکیه‌ی نفس / سلسله بیانات مرحوم محمد اسمعیل صائنی؛ به کوشش هوشنگ خسروی، سید محمد سجادی، ویراستار مریم خسروی
مشخصات نشر	زنجان: هوشنگ خسروی سقزچی، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	ی، ده، ۴۳۲ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۰۴-۰۷۶۱-۲
وضعیت فهرست‌نویسی	فیا
یادداشت	کتابنامه به صورت زیر نویس
یادداشت	نمایه.
عنوان دیگر	سلسله بیانات حکیم متأله و مفسر قرآن کریم مرحوم آیت الله محمد اسمعیل صائنی.
موضوع	خود سازی - جنبه‌های مذهبی - اسلام
موضوع	صائنی، محمد اسمعیل، ۱۳۱۱-۱۳۷۷.
موضوع	اخلاق اسلامی
شناسه افزوده	خسروی، هوشنگ، ۱۳۲۷- گرد آورنده
شناسه افزوده	سجادی، سید محمد، ۱۳۳۵-، گرد آورنده
شناسه افزوده	خسروی، مریم، ۱۳۵۸-، ویراستار
رده‌بندی کنگره	۴۳۹ ت ص / BP ۲۵۰
رده‌بندی دیویی	۲۰۳
شماره کتابشناسی ملی	۱۸۲۴

تزکیه‌ی نفس / مرحوم سلسله محمد اسمعیل صائنی

به کوشش: هوشنگ خسروی، سید محمد سجادی

امور فنی: مریم خسروی

ویراستار: مریم خسروی

با همکاری: علی اکبر نژادیان، محمد جواد خسروی

طراحی جلد: مهندس رقیه کرمی، م. رجیبی (طراح و نگارنده)

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۱۵۰,۰۰۰ ریال

چاپ اول: بهار ۹۳

ناشر مؤلف: هوشنگ خسروی - ۰۲۴-۳۳۷۷۲۶۱۳

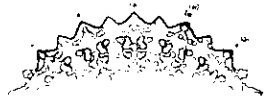
Email: h.khosravi.saghezchi@gmail.com

حق چاپ محفوظ است

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
یک	شرح زندگی
نه	مقدمه
۱	۱- اهمیت تفکر در تهذيب نفس
۱۰	۲- اهميت ذکر و یاد خدا در تزکیه نفس (۱)
۲۳	۳- اهميت ذکر و یاد خدا در تزکیه نفس (۲)
۳۴	۴- تمرین در مراقبه و محاسبه
۴۵	۵- رهایی از غفلت و نسیان به وسیله یاد خدا
۵۷	۶- تزکیه و مراقبت از نفس در زندگی اجتماعی
۶۸	۷- عوامل بازدارنده‌ی سعادت انسان
۸۱	۸- سعادت حقیقی و مجازی
۹۵	۹- تشخیص دادن «حق و باطل» از «خیر و شر»
۱۰۷	۱۰- مراقبه و محاسبه
۱۱۹	۱۱- اخلاص: مهم‌ترین عامل تزکیه نفس (۱)
۱۳۱	۱۲- اخلاص: مهم‌ترین عامل تزکیه نفس (۲)
۱۴۲	۱۳- تزکیه‌ی نفس و عدالت اجتماعی
۱۵۰	۱۴- عمل به دین و وحدت در جوامع بشری
۱۶۰	۱۵- رابطه‌ی فرد با اجتماع

- ۱۶- تعالیم دینی و حیات طیبه اساس تزکیه اجتماعی (۱)..... ۱۷۱
- ۱۷- تعالیم دینی و حیات طیبه اساس تزکیه اجتماعی (۲)..... ۱۸۴
- ۱۸- تعالیم دینی و حیات طیبه اساس تزکیه اجتماعی (۳)..... ۱۹۷
- ۱۹- تزکیه‌ی نفس در مهد زندگی اجتماعی..... ۲۱۱
- ۲۰- تزکیه‌ی نفس بر اساس تعقل و بینش اسلامی..... ۲۲۴
- ۲۱- دین اسلام برنامه‌ای جامع برای فطرت انسانی..... ۲۳۵
- ۲۱- بپایار آزادی در اسلام..... ۲۴۷
- ۲۲- رهایی از تعلقات دنیوی..... ۲۵۸
- ۲۴- تزکیه‌ی نفس در خانواده..... ۲۷۲
- ۲۵- اختیار و مسئولیت انسان..... ۲۸۱
- ۲۶- عقاید حقّه و خالص فاضله..... ۲۹۵
- ۲۷- معرفه‌النفس از راه تزکیه نفس..... ۳۰۵
- ۲۸- اسلام دین متعالی برای تمامی اعداء..... ۳۱۶
- ۲۹- حکومت اسلامی از دیدگاه قرآنی..... ۳۲۸
- ۳۰- اخلاصت فرد از دیدگاه قرآن و اسلام..... ۳۴۴
- ۳۱- کسب سعادت دنیوی و اخروی..... ۳۵۸
- ۳۲- عقاید حقّه ریشه‌ی اخلاق فاضله و عمل صالح است..... ۳۷۰
- ۳۳- اهمیت تعادل اخلاقی..... ۳۷۸
- ۳۴- دنیا محلّ کسب کمالات انسانی..... ۳۸۹



شرح احوال و آثار



مرحوم آیت الله محمد اسمعیل صائنی رحمته الله علیه

حاج شیخ محمد اسمعیل صائنی در سال ۱۳۱۱ شمسی در شهرستان زنجان به دنیا آمد و پس از شصت و شش سال زندگی پربرکت در تابستان سال ۱۳۷۷ شمسی دار فانی را وداع گفت. ایشان فرزند شیخ اسحاق بودند که از علمای بزرگ در عصر خود به شمار می‌آمده است. تحصیلات خود را در دوره‌ی ابتدایی و دبیرستان در زادگاه خود زنجان آغاز نموده، سپس به حوزه‌ی علمیه‌ی زنجان وارد گردید و در آنجا مقدماتی را در آنجا خوانده است. سپس برای تکمیل تحصیلات علمی و دینی خود به شهر قم که مرکز علوم دینی است رفته و در آنجا تا مرتبه‌ی اجتهاد در علوم عقلی و نقلی ادامه داد.

از استادان و معلمان ایشان باید به پدر بزرگوارش شیخ اسحاق و شیخ مرحوم رضا روزبه، آقا سید محمد نظام، آیت‌الله حاج سید احمد زنجانی، علامه سید محمد خدحسین طباطبایی رحمته الله علیه، آیت‌الله محقق داماد، حضرت امام خمینی، آیت‌الله العظمی بروجردی، شیخ محمد مجاهدی، آقا میرزا جواد اصفهانی، سید محمد حسن طباطبایی (برادر علامه طباطبایی) و شیخ محمد اردبیلی - رحمت‌الله علیهم اجمعین - اشاره کرد.

ایشان به تدریس در رشته‌های مختلفی چون فقه، اصول، فلسفه، تفسیر، اخلاق، اصول اعتقادی و مانند آن اشتغال داشت و شاگردان بزرگی را تربیت نمود. یکی از جنبه‌های

دیگر شخصیت ایشان وعظ، ارشاد و سخنرانی‌های دینی بود که در راه ترویج احکام دین کوشش داشت. همچنین همواره برای رفع نیاز و احتیاجات شرعی مؤمنان آماده و پیش‌قدم بود. در جهت علمی نیز همواره با دانشمندان و فضلالی حوزوی در ارتباط و مراوده‌ی علمی بودند. در دانشگاه‌های مختلف تدریس می‌نمودند و با انجمن حکمت و فلسفه ایران و مراکز علمی دیگر همکاری و تدریس داشتند. مسجد و اقامه‌ی نماز جماعت از امور مورد علاقه‌ی ایشان به شمار می‌آمد.

آب الله صائنی نوشته‌های فراوانی به یادگار مانده که جمع‌آوری نشده است. مقالاتی در زمینه‌های علمی و فلسفی و تفسیری دارند که نتیجه‌ی مطالعه‌ی ایشان در برخی کنگره‌ها ارائه گردید. مانند کنگره‌ی علامه طباطبائی، اثیرالدین ابهری، حکیم هیدجی، حاج ملا هادی مروارید، ملا عبدالرزاق لاهیجی و مانند آن. سخنرانی‌ها و مقالات و درس‌های ایشان به طبع رسیده و اختیار علاقه‌مندان قرار دارد.

زندگی‌نامه ایشان به قلم خودشان که در بهار ۱۳۷۰ شمسی نوشته شده) عیناً نقل می‌شود:^۱

«اینجانب محمد اسمعیل صائنی در بهار سال ۱۳۱۱ هجری شمسی در شهرستان زنجان به دنیا آمدم. پدرم جامع معقول و منقول، پاهای فرزانه، مرحوم شیخ اسحاق (رضوان الله تعالی علیه) می‌باشد. بر حسب روش متداول آن زمان، در هفتمین سال بهار عمر به دبستانی به نام «توفیق» که به مدیریت مرحوم رضا زین‌العابدین می‌شد، رفتم. در کلاس به نام شعبه اول، دروس کلاس اول و دوم را در یک سال با اتفاق چند نفر از شاگردان ممتاز به اتمام رساندم. پس از طی دوره دبستان به دبیرستان رفتم. در همان ایام و پیش از آن که به اخذ دیپلم نائل شوم، مرحوم پدر بزرگوارم هر روز عصر و صبح‌ها به طور مرتب مرا با معارف و علوم دینی آشنا می‌فرمود، به طوری که بخش مهمی از علوم صرف و نحو و همچنین کتاب «گوهر مراد» شرح الهدایه میبیدی و قسمتی از اشارات را در

۱- علمای زنجان در یک‌صد سال اخیر، دکتر محمدحسین صائنی، صفحه‌ی ۳۴۶.

آن زمان فراگرفتم. همچنین هیأت قدیم و کتاب «خلاصة الحساب» و تقویم رقومی و قسمتی از هندسه اقلیدس را در محضر ایشان و بخشی را در خدمت حکیم و ریاضیدان، مرحوم آقا سید محمد نظام تحصیل کردم.

کم کم مرحوم پدر پیشنهاد می فرمود ترک دبیرستان کرده و مشغول کسب علوم دینی گردم، لیکن شرایط زمان و حضور در دبیرستان خاص سخت مرا آشفته کرده بود و از این کار بیعت می نمود. قیافه‌ی بعضی کتاب‌ها را درست به خاطر دارم. مثلاً مطول با عظمت قطع و نواشی ریز مرا سخت به وحشت می انداخت تا اینکه عنایت حق - عز اسمه - دستم را گرفت و شب خوابی بسیار صریح و نافذ و توجه شخصیتی الهی و ملکوتی در آن اثر عمیق کرد. پس از آن بر اساساً تصمیمم عوض شد و جذبه‌ای خاص به اسلام و علوم اسلامی در خود احساس کردم و بالاخره تسلیم پیشنهاد و امر پدرم شدم و مشغول تحصیل گردیدم. تقریباً تا کتاب ریاض و مکاسب را در زنجان در خدمت معظم له و جمع دیگری از استادان مسلم - رضوان الله علیهم جمع - تمام کردم. البته در ضمن تحصیل مشغول تدریس نیز بودم.

در اواخر سال ۱۳۲۹ شمسی جهت ادامه‌ی تحصیل به قم مشرف شدم و توسط مرحوم آیت الله آقای حاج سید احمد زنجانی رحمته الله علیه در مدرسه‌ی حجتیه مستقر شدم و تا آخر دوران تحصیلی که حدود پانزده سال طول کشید در یکی از حجره‌های آن مدرسه سکونت داشتم. چند ماه پس از تشرّف به قم با علامه طباطبایی - رضوان الله علیه - از نزدیک آشنا شدم که حضرت استاد نیز توجه خاصی به حقیر پیدا کردند و حقیر را وجود بابرکت ایشان استفاده‌های بسیار بردم، از جمله منظومه‌ی حکیم سبزواری، الهیات شفا و دوره‌ی کامل اسفار را از محضر ایشان بهره بردم و علاوه بر آن در جلسات مستمر شب‌های پنج‌شنبه و جمعه، حضور داشتم که هر هفته به طور مداوم تشکیل می شد و حدود ده، دوازده نفر از فضلاء حوزه نیز حضور داشتند. در آن جلسات بحث‌های عمیق

فلسفی و احیاناً عرفانی مطرح می‌شد و آخرین نظریه از طرف علامه مرحوم رحمۃ اللہ علیہ مطرح می‌گردید و جداً روحی در کالبدها می‌دمید. به حمدالله تعداد زیادی از دوستان آن جلسه در قید حیات‌اند - ادام الله برکات وجودهم - و بعضی‌ها به درجه‌ی شهادت رسیده و یا به رحمت ایزدی پیوسته‌اند.

قسمت عمده‌ی درس خارج فقه و اصول را از محضر آیت‌الله سید محمد محقق داماد با تحقیق و دقت نظر کسب کرده و نوشته‌ام. همین طور چند کتاب را که به عنوان درس خارج تدریس می‌کردند، مشتاقانه استفاده کردم. همچنین در درس خارج اصول مباحث و ادله‌ی غلیظه‌ی حضرت امام رحمۃ اللہ علیہ به طور کامل حضور داشتم و از ایشان نیز بهره‌های بسیار بردم. در درس خارج فقه حرم آیت‌الله العظمی آقای بروجردی رحمۃ اللہ علیہ در ایامی که در قم بودم به طور اکید حضور افتخار کردم. طول اقامتم در قم اشتغال به تدریس نیز داشتم و پس از تبعید امام رحمۃ اللہ علیہ اولین جلسه برای تکیه بر کتب جامع مدرسین قم، در اوایل امر در حجره‌ی اینجانب در مدرسه حجّتیّه تشکیل گردید و مصوبات اولیه در آنجا گرفته شد.

از سال ۱۳۴۳ شمسی (۳۲ سالگی) به واسطه اصرار اهالی متدین زنجان و احساس وظیفه‌ای که می‌شد تاکنون (۱۳۷۰ شمسی) در زنجان اقامت نموده‌ام، آنان مسجدی وسیع در مرکز شهر برای انجام وظایف شرعی حقیر بنا کردند و اینجانب آن را به نام رسول‌الله صلی اللہ علیہ و آلہ و سلم نامیدم. و از زمان اقامتم در زنجان تاکنون مشغول انجام وظایف شرعیّه می‌باشم، از قبیل تدریس فقه و اصول فلسفه و تفسیر قرآن مجید و درس اخلاق و اصول دین برای طبقه‌ی جوان و شرح و بیان تمام نهج‌البلاغه و تمامی روایات کتاب شریف توحید صدوق و خدمات دیگر که فعلاً نیز مشغولم.

آیت‌الله محمد اسمعیل صائنی رحمۃ اللہ علیہ در روز ۱۵ تیر ماه سال ۱۳۷۷ در شهر زنجان به رحمت ایزدی پیوست و فقدانش دل خویشان و اقربا و دوستان و مشتاقانش را برای همیشه داغدار ساخت. ایشان دارای پنج فرزند است که سه پسر و دو دختر می‌باشند. آن بزرگوار علاوه بر استفاده از محضر علماء و فضلالی بزرگ عصر مورد محبت اکثر زعمای

حوزه و بلاد بزرگ بوده‌اند و اجازاتی از ناحیه‌ی ایشان صادر گردیده است. به اذعان دوستان و استادان و اهل فن، مرحوم آیت‌الله صائنی در زمره‌ی نخبگان عصر و مخصوصاً در علوم عقلی و فلسفه‌ی اسلامی، دارای شخصیتی بی‌نظیر بوده و در مقام تدریس و تفهیم نیز روش ویژه‌ای داشتند که بسیاری از شیفتگان معرفت را پروانه‌وار بر گرد شمع وجود خویش جمع می‌نمودند.^۱

دکتر محمدحسین صائنی

۱- برای مطالعه بیشتر، ر.ک: علمای نامدار زنجان در قرن چهاردهم، زین‌العابدین احمدی زنجان‌ی و کیهان اندیشه، شماره‌ی ۴۴.

مقدمه

بسمه تعالی

عالم ربانی و حکیم متأله مرحوم آیت الله محمد اسمعیل صائنی سالهای متمادی در وعظ، ارشاد و ایراد سخنرانی‌های دینی و ترویج و ترغیب عقاید حق و اخلاق فاضله و احکام اسلامی همواره عالمان داشتند که اثرات علمی بالارزشی از ایشان به صورت سلسله سخنرانی‌ها به یادگار مانده است. این حاضر مجموعه‌ی سلسله بیانات آن حکیم متأله درباره‌ی **تزکیه‌ی نفس** است که در این اثر به یادگار مانده از ایشان راه تزکیه‌ی نفس مطابق با دین اسلام به روش چهارده اصول الاصول به صورت منظم و با استناد به آیات قرآنی و احادیث شرح داده شده است و بر پرسش‌های مربوط به تزکیه‌ی نفس و تطهیر و تعادل روح انسان توسط اجزای بیان شده است که پاسخگوی سؤالات فرهیختگان، اندیشمندان و محققین خواهد بود.

در طول ترجمه، گردآوری و ویرایش، همواره تلاش این مجموعه است که متن کتاب از نظر ارزش ارتباطی و معنایی با سلسله بیانات معادل باشد تا دربرگیرنده سادگی و نزدیک‌ترین برابری فارسی با این بیانات ارائه شده است و چون گردآورندگان و ویراستار در لفظ و معنا آزاد نبوده‌اند، از به‌کارگیری سلیقه‌های شخصی خودداری نمودند و مقید شده‌اند که در محتوای بحث و اندیشه‌ی صاحب اثر حفظ امانت گردد.

رجای واثق دارد که این سعی و خدمت اندک در پیشگاه پروردگار متعال پذیرفته شود و رضایت خاطر مولا حجت بن الحسن (ارواحنا له الفداء) را به ارمغان آورد.

و من الله توفیق

گردآورندگان